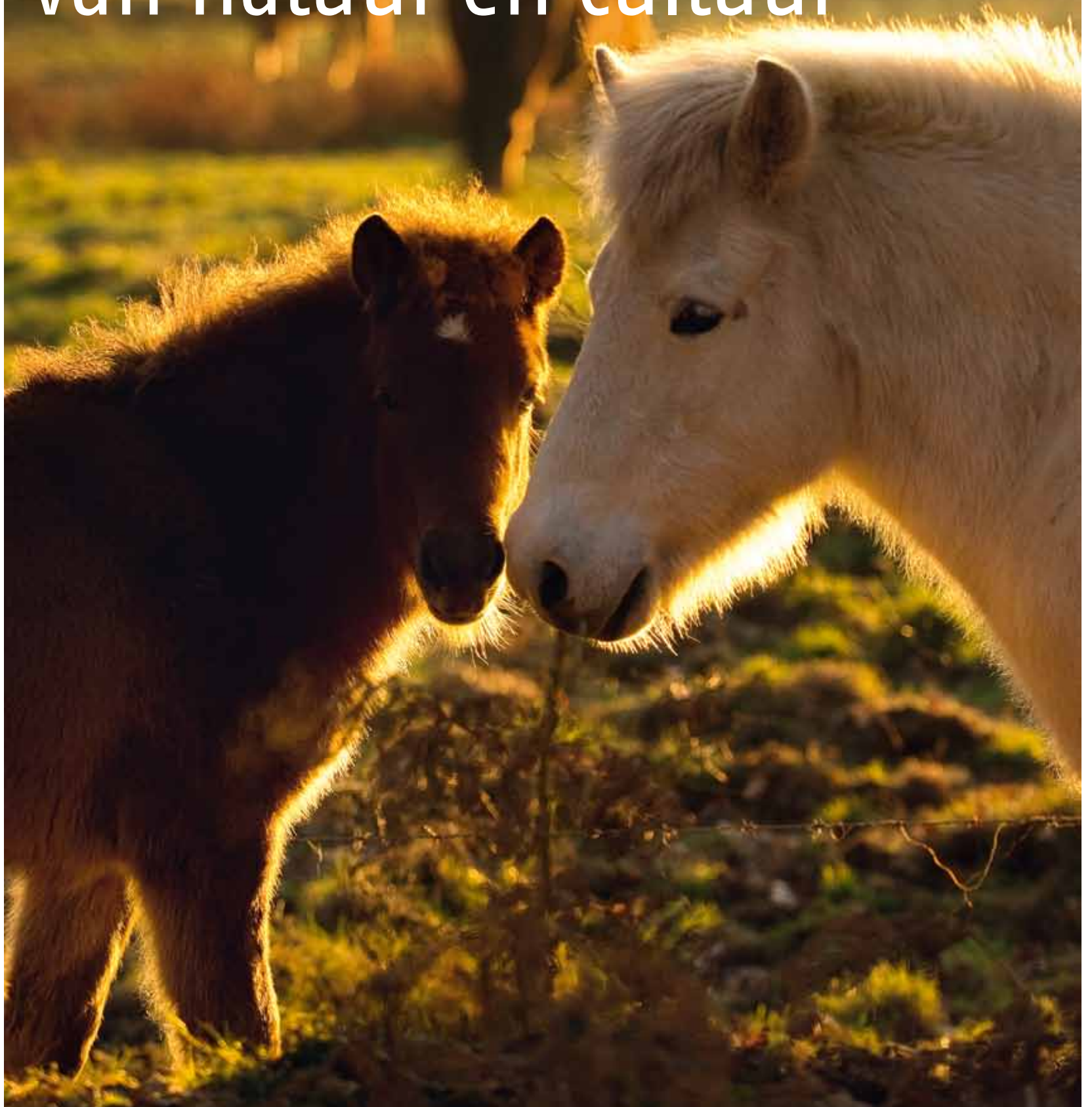

Landgoederenwandeling Veluwezoom

Een lappendeken van natuur en cultuur

Historische buitenplaatsen

tekst en kaarten Michiel Hegener, foto's Lars Soerink, Hans Dijkstra/gaw.nl, Koos Dansen, Rein Jansen

Het regent net niet, soms even net wel. Maar mooie natuur is ook mooi bij lelijk weer en sommige landschappen schitteren ook in gedempte kleurstelling onder een grauwe lucht. Nog een voordeel: tijdens twee uur lopen kom ik vrijwel niemand tegen, zelfs niet op een van de hoofdaders van het wandelverkeer in het Nationaal Park Veluwezoom. Mensen zijn leuk, maar ze moeten niet door de natuur gaan lopen als jij dat ook doet.

Als je doorstapt, is het van het Veluwe-transferium Posbank (1) naar de schaapskooi vijf minuten, maar er zijn redenen om stil te staan. Eerst die verbazingwekkend dikke beuken (2) met daarachter de glooiende mix van natuur en cultuur. Links golven de uitlopers van de Veluwe naar het IJsseldal en aan weerszijden van het pad zie je herinneringen aan een landgoed: weitjes tussen hoog loofhout en na een bocht naar rechts links het koetshuis uit 1861 (3), dat resteert van het landgoed Heuven. Alleen te zien in mijn herinnering is het filmpje Afbraak grote huis Landgoed Heuven, te vinden op YouTube: een intrigerend beeldverhaal in bibberend zwartwit uit 1939 van groepen heren, sommigen met hoed, die aan touwen trekken waarna er weer zo'n neoclassisistische zuil in alle stilte neerstort. Waar stond het landhuis eigenlijk? Zoiets valt natuurlijk op te zoeken, maar het antwoord maakt weinig uit, want overal zie je landgoedlandschap, de erfenis van Heuven die

nog lang bij ons zal blijven. Sinds 1994 schrijf ik Veluwegidsen voor de ANWB en naarmate ik dit wonderbaarlijk grote natuurgebied beter leerde kennen, ben ik meer gaan houden van de randen. Daar rijgt zich van alles aaneen tot een lappendeken van natuur en cultuur. Wandelen gaat vrij langzaam. Om een route boeiend te houden moet er om de paar honderd meter iets anders in beeld komen en dat gaat het best aan de randen, en dan weer extra goed aan de rand van de Veluwezoom waar de accidentatie zo fijn meewerkt.

Na het koetshuis en het verdwenen landhuis kom je bij de schapenweide (4) en de schaapskooi. Bij landgoederen, net als bij Veluwe dorpen, hoorden schapen en schaapskooien. De schapen lopen links waar het vrij horizontaal is, rechts gloeit een grasveld (5) naar beneden, vol varens op het lage deel en enorme eiken rondom. Veel Veluwe landgoederen bestaan grotendeels uit naaldboomplantages van grove den, douglas, soms fijnsparren en weer wat vaker lariksen. Hier ontbreken naaldboomakkers, doordat lösspakketten de zanderige stuwwallen bedekken. Löss – in Nederland verder alleen te vinden bij Groesbeek en in Zuid-Limburg – is erg voedzaam en houdt water goed vast: niet zo goed als klei en niet zo slecht als zand, waarin water snel wegzakt. Gevolg: een weelderige vegetatie die weer een rijke fauna op de poten houdt. De löss van de Veluwe ligt allemaal aan de zuidrand, de zuidostrand

Wandelen over de drie landgoederen Beekhuizen, Heuven en Rhederood van het Nationaal Park Veluwezoom is een belevenis. Michiel Hegener, die al zijn hele leven over de Veluwe zwerft en ruim vijftien jaar ANWB-gidsen schrijft, voert u in twee wandelingen mee. Deze landgoederen op de rand van de Veluwezoom fascineren hem. Steeds meer. Daar rijgt zich alles aaneen tot een lappendeken van natuur en cultuur. Het zijn rijke plekken voor plant, dier en mens.

'Verder is er veel hei te zien, gelardeerd met los verspreide loofbomen waaronder IJslandse pony's grazen of voor zich uit kijken'

vooral, waar westen- en noordwestenwinden het in de laatste ijstijd lieten vallen, aan de lizijde van de hellingen. Het is niet toevallig dat de Veluwezoom nog een dassenbolwerk was toen die soort in de jaren tachtig in bijna heel Nederland was verdwenen. Hier vonden ze en vinden ze nog steeds veel voedsel, veel afwisseling tussen natuur en cultuur, graslandjes om wurmen te zoeken en hellingen om tunnels in te graven.

Bij landgoederen horen bomenlanen. Nog voor ik de schaapskooi passeer, komen er al een paar in beeld. André ten Hoedt, boswachter bij Natuurmonumenten en kenner van de cultuurhistorie van de Veluwezoom, had me iets nieuws verteld: dat die rijen bomen langs lanen nu niet ogen zoals ze ooit waren bedoeld, want nu staat aan weerszijden bos. De bedoeling was door-gaans: open ruimte of laag eikenhakhout en daar doorheen een laan met bomen erlangs. André zegt daarover: 'Zo kwam een laan veel beter tot zijn recht, kreeg hij een imposanter uiterlijk. Verder konden de bomen in een open ruimte veel beter opgroeien dan in een bos. En in een open ruimte kwam de functie van de laanbomen beter tot uiting: bescherming tegen de zon en markering van de route.'

De beukenlaan langs de schapenwei is nog wel aan één kant vrij, een volgende staat weer geheel te midden van bos. Deze voert naar het natuurobservatiepunt bij Herikhuizen (6), een uil- en vleermuisvriendelijke ruïne van een boerderij, gebouwd in 1957, in het lage centrum van wat weiden. Wildweiden zijn het nu, waar zwijnen graag de zoden keren en herten de beest uithangen. Dat laatste is natuurlijk onzin, herten hebben geen gevoel voor humor en ze

feesten evenmin, maar hier vinden ze wel wat ze in het droge, zanderige hart van de Veluwe erg missen: mals gras. Ik denk aan het mooie overzichtsboek over edelherten van Dick van den Hoorn, *Een koning in ballingschap* (1996). De titel zegt het goed: ons grootste inheemse dier is verbannen naar het droge hart van de Veluwe en kan bijna nergens naar de vochtige delen waar hij liever zou leven en zeker liever zou laveien.

Tot in de 18e eeuw, mogelijk nog later, graasden herten en ander wild juist aan de sappige randen van de Veluwe, nabij het water van Rijn, IJssel en Zuiderzee en op de flanken waar kwel naar buiten komt. Op de hei hadden ze niks te zoeken, hooguit in de laatste restanten bos – zoals het Oude Hout op het Planken Wambuis en de Soerelse Bossen in de huidige Kroondomeinen – waar ze dekking vonden en de eikenbladeren waar ze zo van hielden. De topografische kaart van rond 1850 toont rond de hele Veluwe een krans van moerassen. Zo hoort het. Nu leeft de gemiddelde Nederlander met een karikatuur van ons grootste natuurterrein – en het gemiddelde hert leeft in een droge zandbak. Veluwe is synoniem met bos, zandverstuiving en hei, met dank aan de VVV's die dat beeld veel te lang hebben uitgedragen in hun folders. De grote winst bij het denken over de Veluwe in de laatste decennia is dat die grasgroene, laaggelegen krans er weer bij hoort. De ideeën zijn er en ze zijn breed geaccepteerd, nu nog even wat politieke daadkracht en doorpakken in het terrein.

Veel herstel is nodig: kwelzones moeten weer gaan kwellen, misschien moet er hier of daar

wel een recreatierrein weg, en haaks op de rand van de Veluwe van bos en hei moeten ecologische poorten komen, waar dieren en planten van de Veluwe doorheen kunnen naar de uiterwaarden en kwelgebieden. Aan sommige poorten, de Hierdense bijvoorbeeld, wordt al hard gewerkt. De aanleg van enkele wildviaducten in 2011 was een fantastische bijdrage aan de nieuwe Veluwe van natte en droge gebieden. Maar er moet ook nog veel gebeuren. Wat zal de Velwezoom geweldig zijn voor beesten en wandelaars wanneer de Havikerpoort (7) is gerealiseerd!

Lopend in de richting van Velp volg ik de overgang droog-nat eerst over de droge zijde. Late brem (8) bloeit langs de Wildgraaf, de aardwal die in de 17e eeuw werd opgeworpen om de akkers op de zuidflanken te beschermen tegen wildvraat. Verder is er veel hei te zien, gelardeerd met los verspreide loofbomen waaronder IJslandse pony's grazen of voor zich uit kijken. Twee kilometer en een eeuwenoude dassenburcht verder, en inmiddels op het landgoed Beekhuizen, volg ik het pad dat 200 meter ten noorden van de autoweg Velp-Rheden loopt, precies langs de onderkant van de Veluwe, op de knik van de heuvels naar de vlakte. Rechts liggen akkers (9), links begint de natuur en op de grens van het bouwland staat een hoog schrikdraadhek. Het leuke van dit hek: zodra de oogst binnen is, staat het er niet en mag het wild op de akkers grazen. Het hele jaar door mogen ze op de drie kleine weiden komen die links van het pad liggen, in uitsparingen van het loofbos. Eén van die drie weiden (10) wordt door de pachtboer bemest. Zes koeien verdringen zich bij het veehek en laten zien hoe dik ze hier zijn geworden, op twee hectare Veluwe. Zonder bemesting was hier gras geweest voor een paar koeien minder, maar de dampende dieren hebben niettemin een punt: op een natte Veluwe is meer voedsel, daardoor kan er meer wild lopen, dus krijgen de wandelaars en fietsers meer hert- en zwijnmomenten. Nu houden terreinbeheerders de stand op hooguit twee herten en twee zwijnen per vierkante kilometer, met de natte zones erbij kunnen die dichtheden drastisch omhoog. Dan wordt de Veluwe niet alleen leuker voor het wild maar ook voor de bezoekers, en dat leidt weer tot meer maatschappelijk draagvlak voor de bescherming en de versterking van de Veluwse natuur. Meer bezoekers dragen ook meer geld aan voor de

economie, in het bijzonder de horeca.

Ja, een café! Goed idee want het regent inmiddels vrij hard. Maar ik zie slechts horecaloze landschappen en maak haast op de laatste kilometers terug naar het transferium (waar een brasserie zit).

Drie dagen later schijnt de zon en start ik bij parkeerterrein De Lappendeken (11). Op de kaart van 1850 zie je hier één klein weilje, nu meet het grasland een paar honderd bij een paar honderd meter. Volg de wit gemarkeerde wandelroute en je daalt snel door hoge beukenbossen richting De Steeg. Die beuken hebben altijd iets paradoxaals: hun uitbundige aanwezigheid getuigt van vrij rijke en niet te droge grond, maar hun dichte bladerdek op de grond houdt haast alle levensvormen tegen. Dertig of honderd lagen dode beukenbladeren en er komt niets meer naar boven. Al dalend verandert het beeld. Steeds meer exoten getuigen van een steeds groter landgoedgehalte, het bos breekt open en gaat dan rond Rhederoord over in de "landschapstijl", precies waar de accidentatie toch al erg on-Nederlands is. Dat landschap met groepjes bomen in

golvend grasland is natuurlijk aangelegd.

In de 19e eeuw was dat erg in de mode en nu is het nog steeds prachtig – vooral vanaf een zitbank (12) aan de hoge zijde van het gazon rond Rhederoord, met het respectabele landhuis in de diepte – of vanaf het terras voor het landhuis dat uitzicht biedt op enorme sequoia's en andere exoten met onderaan in beeld de spoorlijn.

Terug bij de Lappendeken ben ik weer bijna in de natuur. Rijke natuur. De stomp van een omgezaagde Amerikaanse eik toont veertig jaarringen bij een stamdikte van een meter. Overal rondom groeien weldadige loofbossen die alleen maar mooier zijn dankzij de onregelmatig gearrangeerde heuvelachtige weiden waar ze omheen staan. Een kudde roodbruine Herefordrunderen doorbreekt, gras afscheurend en kauwend, de stilte van de inzettende nacht. Nog een paar uur en ze krijgen misschien gezelschap van herten en reeën die over het zwijnenkerende hek springen. Natuur of cultuurland, het zal ze een zorg zijn en van landgoederen hebben ze nog nooit gehoord. Als het eten maar goed is.

